

Гинка Бакърджиева. *Особености на проприалната номинация.*
Пловдив: Летера, 2020, 260 стр. ISBN 978-619-179-110-1.

Монографията на Гинка Бакърджиева е първото по рода си съпоставително изследване на проприалната номинация в българския и чешкия език. Въпреки наличието на внушителен обем от разработки върху ономастичната проблематика, както в двата съпоставяни езика, така и в славистиката като цяло, спецификата на собствените имена (проприите) и непрекъснато разширяващото се онимично пространство чрез лавинообразното (по определението на авторката) възникване на проприални номинации за нуждите на индивидуалното назоваване на нови обекти от променящата се действителност създават необходимост от нови изследвания. Отговор на тази необходимост представя рецензираният труд.

Целта на монографията е очертаване на особеностите на проприалната номинация, разбираана като процес и резултат от езиковата дейност съгласно с концепцията за функционалната ономазиология, представена в трудовете на В. Матезиус, М. Докулил, Фр. Данеш, Фр. Чермак и др. Монографията е опит да се отговори на двата фундаментални въпроса, залегнали в теорията на лексикалната мотивация: *защо* е създадена проприалната единица и *как* е станало това. Според авторката възможният отговор на първия въпрос е: за да удовлетвори социалните и комуникативните потребности даден обект от действителността да бъде назован единично, т.е. да бъде индивидуализиран, идентифициран и диференциран сред множество сродни обекти. Отговорът на втория въпрос, от своя страна, предполага описание на начините, средствата, източниците на номинация, обединени под общото означение номинативни техники (вж. Увод, стр. 8 и цит. там литература).

За тази цел в труда се проследява динамиката между апелативната и проприалната сфера в резултат на активно протичащите процеси *проприализация*, *трансонимизация* и *апелативизация* в три типа онимични обекти, разграничени по признаците „лице“, „място“, „предмет“: антропоними, топоними и хрематоними в българския и чешкия език.

Монографията се състои от две равностойни по обем глави. В първа глава (стр. 13 – 90) се представят основните теоретични постановки, свързани с проблематиката на изследването. Обръща се внимание на различните трактовки на термина „номинация“, разбираан като процес (в динамичен аспект) и резултат (в статичен аспект), посочват се различията между чешките и българските ономастични изследвания, пред-

поставени от изходните позиции на двете лингвистични традиции – дихотомията немотивирани ~ мотивирани номинационни единици в чешката ономаσιологична теория и разграничението първична ~ вторична номинация в българската, повлияна от руската теория за номинацията; една от причините за несъответствията между двете теоретични постановки се търси в изследователската насока (ономаσιологична или семасиологична) в теорията за номинацията (вж. по-подробно стр. 13 – 27).

По-нататък в първа глава се прави преглед и систематизация на източниците и начините за номинация, разглежда се спецификата на проприалната номинация от гледна точка на функционалната ономастика и разбирането, залегнало в трудовете на В. Бланар и Р. Шрабек за собственото име като специфичен езиков знак – *sui generis*. Приема се постановката за функционалността като универсално свойство на наименованието. Изтъква се, че необходимостта даден обект от действителността да бъде назован единично, т.е. да бъде индивидуализиран, идентифициран и диференциран сред определено множество сродни обекти, най-ефективно се удовлетворява от собствените имена, притежаващи свойството „уникална референция“¹, в конкуренция с други езикови средства за идентификация (деиксиси, определени дескрипции). Проследяват се мненията на отделни изследователи (Р. Шрабек, М. Олощяк, А. В. Суперанская, В. Бланар, Н. Д. Арутюнова, В. Д. Бондалетов, Н. Ковачев, Л. Димитрова-Тодорова и др.) по въпроса за функциите на собственото име (по-нататък – СИ), като се приемат постановките на Р. Шрабек за общата онимична функция на СИ („да бъде собствено име, да бъде онимична номинация“), реализирана чрез специфична онимична функция („да бъде конкретно собствено име“), и тезата на Ю. Долник и М. Олощяк, че в този смисъл СИ е типичен пример за действието на принципа за функционалната сепарация в езика. Изхожда се от разбирането на Р. Шрабек за онимичната функция като способност за онтологично различаване на единиците, за което служи „структурирано по определен начин *съдържание*, организирано в определена езикова *форма*“².

В първа глава се коментират също така класификациите на собствените имена по различни признаци, обръща се внимание на критериите за разграничаване на апелативите и проприите, дискутира се въпросът

¹ Арутюнова, Н. Д. *Язык и мир человека*. 2-е изд. испр. Москва: Языки русской культуры, 1999.

² Šrámek, R. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 27.

за проприалната семантика от гледна точка на логико-философските и лингвистичните концепции, като се приема комплексният подход – семантично-функционалното описание на проприите, предложено от В. Бланар. Авторката се спира и на различни граматични характеристики на собствените имена с оглед на категориите род, число, определеност.

Във втора глава (стр. 91 – 223) се разглеждат резултатите от процесите на проприализация, трансонимизация и апелативизация в анализирания типове онимични обекти. Прави се анализ на определен отрязък от дадената проблематика въз основа на онимичен материал, ексцерпиран от различни речници, енциклопедии, корпуси, специализирана и художествена литература, интернет сайтове и форуми. Процесите проприализация и трансонимизация се представят с оглед на назоваването на нови топографски обекти в българския език. Топонимите са ексцерпирани от *Справочник на българските географски имена в Антарктика* (2018). Механизмите на апелативизацията са представени върху материал от двата езика. Разгледани са тематичните групи *човек*, *бит* и *природа* при деантропонимите, както и тематичните групи *бит*, *природа*, *абстрактни названия* при детопонимите.

Специално внимание е отделено на прагматонимите, които са най-слабо проучената, макар и много динамично развиваща се група в рамките на хрематонимите. Изтъква се дискуссионният статус на хрематонимите – проприален или апелативен. Като изхожда от комплексния критерий на В. Бланар и от позицията на М. Майтан, авторката приема, че под понятието хрематоним следва да се разбира собствено име на търговска марка, на тип, на модел продукт (вж. по-подробно стр. 124 – 132). Поради широкия спектър от промишлени стоки в рамките на прагматонимите са разгледани две групи названия в българския език – търговските наименования на хляба и имената на българските вина. Изследват се номинационните техники, използвани от българските производители за идентификацията и диференциацията на видовете хляб и вино в условията на конкурентна пазарна среда. При анализа на езиковия материал отново се подхожда от функционална гледна точка, като се проследяват не само словообразователните особености на номинационните единици, но и асоциативният (конотативният) потенциал на прагматонимите. Както посочва изследователката, назоваването на традиционни продукти, каквито са хлябът и виното, до голяма степен е обвързано с културни стереотипи, но наред с това и със съвременните потребности на обществото, което предполага разглеждането им в по-широк, лингвокултурологичен контекст (стр. 132 – 133).

Изследват се и някои аспекти на търговската марка, вкл. техниките за разработване на марковите имена, проследяват се адаптацията и интеграцията на названията в системата на българския език, както и мерките, които отделните компании предприемат срещу апелативизирането на дадени търговски названия.

Следващият раздел на втора глава е посветен на фразеологизмите и идиомите с проприален компонент в български и чешки. Обект на анализ са фразеологичните единици, в чийто състав участват СИ, възприемани като национално присъщи на българската, съответно чешката ономастична система. Г. Бакърджиева се спира на фразеологични единици (ФЕ), съдържащи един от трите основни класа: *антропоними*, *топоними* и *хрематономи*. Извън тази класификационна рамка остават етнонимите, които съгласно с българската ономастична традиция (за разлика от чешката) не се отнасят към собствените имена. При изследването на ФЕ с компонент собствено име е приложена класификацията на В. М. Мокиенко.

Предмет на следващия раздел са транслатологичните подходи и начини за предаване на проприалните единици от и на български и чешки език. От позициите на литературната ономастика се анализира онимията в легендите на Ю. Зейер и новелата *Крематорът* на Л. Фукс. Проследяват се факторите за избор на преводно съответствие и функциите на СИ като съществен елемент в структурата на художествената творба.

В двата съпоставяни езика процесите на проприализация, трансонимизация и апелативизация не са представени еднакво. Както се вижда от изложеното дотук, в съпоставителен план са разгледани апелативизацията, фразеологизмите с проприален компонент и транслатологичната проблематика, свързана с проприите. Останалите аспекти на проприалната номинация се анализират само върху материал от българския език, което създава впечатление за известна асиметрия. От друга страна, в края на втора глава се проследяват възможностите за приложение на ономастичната теория за използването на собствените имена в обучението по български език (като роден или чужд). Това придава на изследването не само научна, но и научно-приложна стойност.

Анализът е направен с вещина и отлично познаване на разглежданата проблематика. Има, разбира се, и някои детайли, които би могло да се изчистят при следващо издание на книгата, ако авторката се съгласи с направените забележки. Първата забележка е от терминологичен характер и не се отнася толкова до конкретното изследване, колкото до наложилата се практика в доста българистични изследвания, вероятно под влиянието на руски, съответните процеси и техники да се означават

като *номинативни*, а не *номинационни*, както би следвало (от *номинация* – вж. 1-вото зн. на прилагателното в Речника на българския език, <https://ibl.bas.bg/rbe/>). Желателно би било на места да се прецизират някои твърдения, отнасящи се до словообразуването при проприите, напр. да се уточни, че женските фамилни имена в българския език (за разлика от чешкия), напр. *Ковачева* от *Ковачев* и под. (вж. стр. 68) не възникват чрез суфиксация, а с помощта на флексия, т.е. чрез т. нар. конверсия в широк смисъл (в съответствие с наложилото се становище в чешката дериватология), а според друга терминология, използвана напр. в полската лингвистика, чрез парадигматична деривация.

Посочените дребни забележки в никакъв случай не омаловажават направения анализ и изводите от него по отношение на взаимните връзки между форма, семантика, граматични категории и функции на проприалните единици.

Проведените наблюдения и синхронният съпоставителен анализ на ономастичния материал доказват твърдението, направено в началото на изследването, че възникването на проприалните единици е прагматично обусловено от специфични номинационни и комуникативни нужди за идентификация, индивидуализация и диференциация на обекти и явления от действителността. Разглеждани от тази позиция, собствените имена са типичен пример за действието на принципа на функционалната сепарация в езика. Направени са ценни наблюдения и изводи за граматичните особености на СИ в разглежданите езици, за техниките на образуване на СИ от изследваните групи, за техните функции. Както бе посочено, съпоставително изследване от такъв мащаб на определени аспекти на проприалната номинация в българския и чешкия език се прави за първи път. Със своята интердисциплинарност рецензираната монография е полезна както за езиковеди, така и за литературоведи, преводачи и педагози и би могла да намери практическо приложение в методиката на (чуждо)езиковото обучение.

Цветанка Аврамова